

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра екологічного права

С И Л А Б У С

навчальної дисципліни

«Кліматичне право в кризових умовах»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Спеціалізація – ОПП «Право»

Статус навчальної дисципліни – за вибором студента

Силабус навчальної дисципліни «Кліматичне право в кризових умовах» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2024. 25 с.

Розробники:

Копиця Євгенія Миколаївна – кандидатка юридичних наук, доцентка;

Суєтнов Євгеній Павлович – кандидат юридичних наук, доцент;

Лозо Олена Вячеславівна – кандидатка юридичних наук, доцентка;

Туліна Ельбіс Євгенівна – кандидатка юридичних наук, доцентка;

Малохліб Олена Сергіївна – кандидатка юридичних наук, асистентка;

Оніщенко Олексій Юрійович – доктор філософії, асистент.

Затверджено на засіданні кафедри екологічного права,
протокол № 2 від 19 вересня 2024 р.

Завідувач кафедри – Суєтнов Євгеній Павлович,
кандидат юридичних наук, доцент

Дані про викладача

Назва навчальної дисципліни	Кліматичне право в кризових умовах
Вид навчальної дисципліни	За вибором студента
Викладач	Копиця Євгенія Миколаївна, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Контактний телефон	+380991948050
E-mail	ye.m.kopytsya@nlu.edu.ua
Консультації	за розкладом, затвердженим кафедрою на відповідний семестр
Онлайн консультації	На базі on-line платформи Zoom

Анотація навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Кліматичне право в кризових умовах» спрямована на всебічне вивчення правових основ та принципів у сфері пом'якшення та адаптації до наслідків зміни клімату на міжнародному, регіональному та національному рівнях. Вона охоплює низку важливих тем та включає вивчення сутності й причин кліматичної кризи і наукової бази кліматичних дій, підкреслюючи вирішальну роль нормативно-правового регулювання. Досліджується міжнародна кліматична правова база – Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, Кіотський протокол та Паризька угода. Вивчається європейська кліматична політика та законодавство з акцентом на Європейському зеленому курсі, кліматичному законодавстві ЄС, директивах щодо відновлюваних джерел енергії та інноваційному Механізмі прикордонного вуглецевого коригування. Навчальна дисципліна заглиблюється в критичні аспекти імплементації та застосування кліматичного законодавства, розглядаючи національні підходи, корпоративну відповідальність, кліматичні судові процеси та роль громадськості. Студенти вивчають нові тенденції та майбутні виклики у кліматичному праві, готуючись до еволюції правового середовища управління кліматом. Цей курс забезпечує комплексне розуміння кліматичного права та його застосування у глобальному контексті. З метою надання цілісного уявлення про кліматичне право, навчальна дисципліна

поєднує лекції, аналіз конкретних ситуацій, інтерактивні дискусії та практичні вправи. Студенти отримають знання та навички, необхідні для розуміння, інтерпретації та сприяння розвитку правової бази для вирішення глобальної кліматичної кризи.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – набуття студентами знань про правові основи та принципи у сфері пом'якшення та адаптації до наслідків зміни клімату на міжнародному, регіональному та національному рівнях, формування у майбутніх юристів основних умінь, навичок і світоглядних установок, необхідних для розуміння, інтерпретації та сприяння розвитку нормативно-правової бази у сфері зміни клімату.

Завдання:

- формування необхідних сучасному юристу комплексу юридичних компетентностей;
- формування системи теоретичних знань про кліматичне право, його змістовне наповнення;
- набуття навичок і вмінь здійснювати аналіз міжнародних кліматичних угод, а також кліматичного законодавства ЄС, тлумачення їх норм;
- набуття навичок і знань, необхідних для розуміння, інтерпретації та сприяння розвитку нормативно-правової бази для вирішення глобальної кліматичної кризи;
- удосконалення вміння пошуку, обробки наукової та нормативної інформації;
- аналіз і правове вирішення конкретних практичних ситуацій на основі правових норм.

Навчальна дисципліна у структурі освітньо-професійної програми.

Міждисциплінарні зв'язки

Пререквізити: «Теорія права»; «Конституційне право України»; «Екологічне право».

Кореквізити: «Порівняльне правознавство»; «Публічне право: сучасні доктрини в судовій та правозастосовній практиці»; «Міжнародне екологічне право»

Постреквізити: – .

Очікувані результати навчання здобувача вищої освіти

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

РНПД 1. Демонструвати знання основних положень кліматичного права, його понять і категорій та демонструвати їх компетентне застосування.

РНПД 2. Демонструвати розуміння викликів, пов'язаних зі зміною клімату, включаючи їх вплив на навколишнє середовище, суспільство та економіку.

РНПД 3. Здійснювати критичний і системний аналіз правових явищ та процесів у сфері зміни клімату.

РНПД 4. Демонструвати вміння пошуку професійної інформації в сфері кліматичного права та використовувати інформаційні технології і бази даних для професійної діяльності.

РНПД 5. Формулювати особисту думку та обґрунтовано її представляти при дослідженні сутності й змісту правового регулювання відносин у сфері зміни клімату.

РНПД 6. Виявляти проблеми та прогалини у правовому регулюванні відносин у сфері зміни клімату і пропонувати способи їх вирішення з використанням наявних теоретичних і прикладних знань.

РНПД 7. Вміти самостійно розробляти правові документи, стратегії, які стосуються пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них, включаючи кліматичний план дій.

РНПД 8. Формулювати власні пропозиції щодо використання позитивного міжнародного досвіду у сфері правового регулювання запобігання та пом'якшення наслідків зміни клімату.

РНПД 9. Демонструвати навички критичного мислення, для того щоб аналізувати, оцінювати та пропонувати рішення складних кліматичних проблем з правової та управлінської точок зору.

РНПД 10. Проводити конструктивний діалог з представниками інших професійних груп, вміти ефективно співпрацювати, залучаючи різні зацікавлені сторони для вирішення кліматичних проблем.

**Види навчальних занять та самостійна робота
для здобувачів вищої освіти денної форми навчання**

№ п/п	Теми лекцій	Теми практичних занять	Самостійна робота (в годинах)
1	Вступ до кліматичного права	Вступ до кліматичного права	14
2	Міжнародний кліматично-правовий режим	Міжнародний кліматично-правовий режим	14
3	Європейська кліматична політика та законодавство	Європейська кліматична політика та законодавство	14
4	Імплементация та забезпечення дотримання кліматичного законодавства	Імплементация та забезпечення дотримання кліматичного законодавства	12
5	Кліматичне право та політика України: сучасний стан	Кліматичне право та політика України: сучасний стан	14
6	Нові тенденції та майбутні виклики у кліматичному праві	Нові тенденції та майбутні виклики у кліматичному праві	12

**Види навчальних занять та самостійна робота
для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання**

№ п/п	Теми лекцій	Теми практичних занять	Самостійна робота (в годинах)
1	Міжнародний кліматично-правовий режим	Міжнародний кліматично-правовий режим	110
2	Європейська кліматична політика та законодавство		
3	Кліматичне право та політика України: сучасний стан	Кліматичне право та політика України: сучасний стан	

**Види навчальних занять та самостійна робота
для здобувачів вищої освіти дистанційної форми навчання**

№ п/п	Аудиторні заняття (контактні)		Самостійна робота (в годинах)
	Теми лекцій	Теми практичних занять	
1	Вступ до кліматичного права		18
2	Міжнародний кліматично-правовий режим		18
3	Європейська кліматична політика та законодавство		18
4	Імплементация та забезпечення дотримання кліматичного законодавства		14
5	Кліматичне право та політика України: сучасний стан		18
6	Нові тенденції та майбутні виклики у кліматичному праві		14

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студентів здійснюється у таких формах:

- опрацювання лекційних та інших матеріалів, вивчення наукової та навчальної літератури, законодавчих актів України, судової та правозастосовної практики за темами навчальної дисципліни;
- підготовка до практичних занять;
- робота над окремими блоками навчальної дисципліни, які згідно з робочою програмою навчальної дисципліни винесені на самостійне опрацювання студентів;
- робота над вирішенням кейсів судової та правозастосовної практики;
- створення презентацій та виконання інших видів письмових робіт за темами навчальної дисципліни;
- тестування на платформі НЕІК;
- підготовка до всіх видів поточних контрольних випробувань;
- підготовка індивідуальних робіт (реферати, есе, статті, тези, презентації, кейси тощо);
- підготовка обов'язкової підсумкової індивідуальної письмової роботи (для студентів денної форми навчання);
- підготовка до підсумкового диференційованого заліку, а також до підсумкової атестації – Єдиного державного кваліфікаційного іспиту тощо.

Навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчальної дисципліни

Нормативно-правові акти

1. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 09.05.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text
2. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 11.12.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

3. Паризька угода від 12.12.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
4. Конвенція про доступ до інформації, участі громадськості в процесі прийняття рішень і доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, від 25.06.1998 р. (Орхуська конвенція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
5. Європейський «зелений курс» (European Green Deal) URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
6. Пакет законодавчих ініціатив «Fit for 55» URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55/>
7. Європейський кліматичний закон 2021 р. (European climate law) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>
8. Директива ЄС про відновлювані джерела енергії (Renewable Energy Directive, RED). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj>
https://energy.ec.europa.eu/topics/renewable-energy/renewable-energy-directive-targets-and-rules/renewable-energy-directive_e
9. Директива ЄС про енергетичну ефективність (Energy Efficiency Directive, EED) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023L1791&qid=1724934021730>
10. План REPowerEU URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_22_3131
11. Деякі питання регулювання діяльності у сфері охорони озонного шару: постанова КМУ від 23.09.2020 № 992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.07.2024).
12. Національний план скорочення викидів від великих спалювальних установок : розпорядженням КМУ від 08.11.2017 № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 07.08.2024).

13. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, затверджена розпорядженням КМУ від 08.11.2017 № 820. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.07.2024).

14. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року, затверджена розпорядженням КМУ від 30.05.2018 № 430. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 07.08.2024).

15. Національний план управління відходами до 2030 року : розпорядження КМУ від 20.02.2019 № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.07.2024).

16. Основні засади державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 13.08.2024).

17. Оновлений національний визначений внесок України до Паризької Угоди (НВВ2), затверджений з техніко-юридичними правками: розпорядженням КМУ від 30.07.2021 № 868-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/868-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.07.2024).

18. План заходів з реалізації Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 1567. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1567-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.08.2024).

19. План заходів з реалізації Національної транспортної стратегії України до 2030 року : розпорядження КМУ від 07.04.2021 № 321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 17.07.2024).

20. Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації : Рішення РНБО України

від 23.03.2021 № 111/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018525-21#Text> (дата звернення: 17.08.2024).

21. Проект Закону про основні засади державної кліматичної політики № 11310 від 31.05.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44348> (дата звернення: 20.07.2024).

22. Про забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України за Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та Кіотським протоколом до неї: постанова КМУ від 17.04.2008 № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.07.2024).

23. Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів : Закон України від 12.12.2019 № 377-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#Text> (дата звернення: 02.07.2024).

24. Про затвердження Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та плану заходів з його виконання: розпорядженням КМУ від 13.08.2024 №761-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kr240761> (дата звернення: 18.08.2024).

25. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (дата звернення: 11.07.2024).

26. Про затвердження Національного плану заходів з реалізації положень Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату : постанова КМУ від 18.08.2005 № 346 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=346-2005-%F0#Text> (дата звернення: 17.08.2024).

27. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів, спрямованих на зменшення обсягів викидів (збільшення абсорбції) парникових газів : постанова КМУ від 23.03.2011 року № 348. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.08.2024).

28. Про затвердження Порядку здійснення моніторингу та звітності щодо викидів парникових газів : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 № 960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-п#Text> (дата звернення: 02.08.2024).

29. Про затвердження Порядку прийняття рішення про здійснення транскордонної оцінки впливу на довкілля : постанова КМУ від 23.09.2020 №877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.07.2024).

30. Про затвердження порядку функціонування національної системи оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом про речовини, що руйнують озоновий шар: постанова КМУ від 21.04.2006 року № 554 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2006-п#Text> (дата звернення: 09.07.2024).

31. Про звернення Верховної Ради України до Конференції Організації Об'єднаних Націй зі зміни клімату... : постанова Верховної Ради України від 05.11.2021 № 1870-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-IX#Text> (дата звернення: 07.08.2024).

32. Про оцінку впливу на довкілля Закон України від 23.05. 2017 року № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 22.07.2024).

33. Про порядок координації заходів щодо виконання зобов'язань України за Рамковою конвенцією Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та Кіотським протоколом до зазначеної конвенції : постанова КМУ від 10.04.2006 № 468 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468-2006-п#Text> (дата звернення: 23.07.2024).

34. Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату : Закон України від 04.02.2004 № 1430-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1430-15#Text> (дата звернення: 05.08.2024).

35. Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату : Закон України від 29.10.1996 № 435/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435/96-вр#Text> (дата звернення: 05.08.2024).

36. Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами : Закон України від 12.12.2019 376-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-20#Text> (дата звернення: 07.07.2024).

37. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року: розпорядженням КМУ від 21.04.2023 р. № 373-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-р#Text> (дата звернення: 13.08.2024).

38. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.08.2024).

39. Про схвалення Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках : розпорядженням КМУ від 30.05.2024 № 483-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2024-р#Text> (дата звернення: 18.07.2024).

40. Про утворення Міжвідомчої комісії з питань змін клімату та збереження озонового шару : постанова КМУ від 23.09.2020 № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.08.2024).

41. Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань координації подолання наслідків зміни клімату в рамках ініціативи Європейської Комісії «Європейський зелений курс» : постанова КМУ від 24.01.2020 № 33 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.07.2024).

42. Про утворення робочої групи для узгодження підходу щодо застосування до України механізму коригування вуглецю на кордоні для проведення консультацій з Європейською Комісією : постанова КМУ від 24.03.2021 № 265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.08.2024).

43. Про формування і ведення Національного електронного реєстру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів Постанова КМУ від 28.05.2008 № 504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.08.2024).

44. Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року: розпорядження КМУ від 14.08.2019 № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.07.2024).

Література

Основна література

1. Екологічне право: підручник / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.
2. Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 190 с.
3. Сучасні теоретичні та прикладні засади права природокористування в національній еколого-правовій доктрині : монографія / за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2023. 912 с.
4. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 14: Екологічне право / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова), А. П. Гетьман (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2018. 776 с.

5. Bodansky, D. (2001). The History of the Global Climate Change Regime. *International Relations and Global Climate Change*. <https://www.pik-potsdam.de/en/output/publications/pikreports/.files/pr21.pdf>
6. Rosen, A. (2015). The Wrong Solution at the Right Time: The Failure of the Kyoto Protocol on Climate Change. *Politics & Policy*. 43. 10.1111/polp.12105.
7. Maamoun, N. (2019). The Kyoto protocol: Empirical evidence of a hidden success, *Journal of Environmental Economics and Management*. 95. 227-256, <https://doi.org/10.1016/j.jeem.2019.04.001>.
8. Fisher, P. B. (2011). Climate change and human security in Tuvalu. *Global Change, Peace & Security*. 23. 293-313. <https://doi.org/10.1080/14781158.2011.601852>
9. Bodansky, D. et al. (2017). *International Climate Change Law*, pp. 1–34.
10. Purdey, S. J. (2012). The Normative Root of the Climate Change Problem. *Ethics and the Environment*, 17 (2), 75–96.
11. Gach, E. (2019). Normative Shifts in the Global Conception of Climate Change: The Growth of Climate Justice. *Social Sciences*.
12. Leach, M. (2021). Negotiating the descriptive-normative frontier of complexity research in law in the Anthropocene. *Frontiers in Physics*, 9 (June 2021), 1-5. [665727]. <https://doi.org/10.3389/fphy.2021.665727>
13. Kopytsia, Ie. (2021). The Legal Regulation of Climate Change in Ukraine: Issues and Prospects' 001 *Journal of Environmental Law and Policy*, Vol. 001. 105–125. URL: <https://doi.org/10.33002/jelp001.05>
14. Kulolesi, K., Oberthür, S., van Asselt, H., Savaresi, A. (2024). The European Climate Law: Strengthening EU Procedural Climate Governance? *Journal of Environmental Law*, Volume 36, Issue 1, pp. 23–42. DOI: <https://doi.org/10.1093/jel/eqad034>
15. Farber, D. A., Cinnamon P. C. *Climate Change Law: Concepts and Insights*. St. Paul, MN: Foundation Press, 2018.

16. ISO 14090:2019(en) Adaptation to climate change – Principles, requirements and guidelines. URL: <https://www.iso.org/obp/ui#iso:std:iso:14090:ed-1:v1:en>

17. Ievgeniia Kopytsia, ‘The Legal Landscape of Climate Change in Ukraine: Challenges and Prospects’ in Hasrat Arjjumend (ed), *Advances in Environmental Law* (TGI Books/ The Grassroots Institute, Montreal/Vancouver, Canada, 2024), pp. 275–302. ISBN: 978-1-7778455-2-0. <https://doi.org/10.33002/enrlaw-333/c10>

18. Kopytsia Y., Tulina E. Legal Regulation of Invasive Alien Species with Regards to Climate Change in Ukraine. *Problems of Legality*. 2021. № 155. P. 110–123. URL: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.155.243496>

19. Копиця Є. М. Екологічне нормування у сфері правового забезпечення боротьби зі змінами клімату в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, № 6, 2019. С. 47–51. DOI <https://doi.org/10.15421/391992>

20. Копиця Є. М., Гудзенко Ю. О. Права людини у контексті зміни клімату. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. № 5/2. С. 27–30. URL: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.5\(2\).6](https://doi.org/10.37634/efp.2022.5(2).6).

21. Копиця Є. М., Огієнко М. Актуальні питання правового регулювання у сфері зміни клімату в Україні. *Concepts for the development of society’s scientific potential*. 2021. С. 294–304. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.21-22.11.2021.036>

22. Гетьман А. П., Анісімова Г. В. Кліматичне законодавство і правовідносини: сучасний стан та перспективи розвитку в контексті забезпечення національної безпеки. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 162. С. 6–37.

23. Лозо О. В., Овсієнко К. С. Правовий статус внутрішніх кліматичних мігрантів. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 4 (70). С. 35–42. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2020/8.pdf.

24. Європейський зелений курс і кліматична політика України : аналіт. доп. / [С. П. Іванюта, Л. М. Якушенко] ; за заг. ред. А. Ю. Сменковського. Київ : НІСД, 2022. 95 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.12>

Додаткова література

1. Українські громади та адаптація до зміни клімату (звіт за результатами онлайн-опитування). URL: https://enefcities.org.ua/upload/files/Publications/Analytics/zvit_climateadapt.pdf (дата звернення: 15.07.2024).
2. Зміна клімату та мешканці України: особливості громадської думки та комунікації. Аналітична записка. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2024. URL: https://climateoffice.org.ua/wp-content/uploads/2024/08/Climate-survey_final_uk.pdf (дата звернення: 04.07.2024).

Інтернет-ресурси:

Сайт наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – <http://library.nlu.edu.ua/>
 Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – <http://nbuv.gov.ua>
 Офіційний веб-портал Верховної Ради України – <https://www.rada.gov.ua>
 Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://kmu.gov.ua>
 Сайт ООН – <https://www.un.org>
 Офіційний веб-портал програми ООН з довкілля (ЮНЕП) – <https://www.unep.org>

СЕНМК

Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс кафедри екологічного права. URL: <https://neik.nlu.edu.ua/moodle/course/view.php?id=339>

Вимоги викладача

Студенти повинні:

- виконувати завдання згідно навчального плану,
- бути присутніми на лекціях, практичних заняттях, колоквіумах та на інших формах навчання,
- здійснювати підготовку до практичних занять, виконувати передбачені письмові завдання,

- опрацьовувати обов'язкові літературу та інші інформаційні джерела
- виконувати самостійну та індивідуальну роботи,
- дотримуватися вимог академічної доброчесності, не допускати повторюваності та плагіату,
- дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників навчального процесу,
- бути уважним, зваженим, дотримуватися дисципліни і часових меж лекційних та практичних занять.

Студентам *рекомендується*:

- брати активну участь в обговоренні питань та завдань на практичних заняттях,
- відпрацьовувати пропущені заняття,
- відвідувати консультації викладача з метою уточнення та поглиблення отриманих знань,
- вивчати додаткову літературу з навчальної дисципліни,
- ознайомитися з судовою та правозастосовною практикою.

Викладач *бере до уваги*:

- участь студента у роботі наукового гуртка, студентських наукових конференціях та інших наукових заходах,
- виконання студентом науково-дослідницьких робіт,
- наявність наукових публікацій студента,
- проходження студентом стажування та використання інших форм академічної мобільності,
- досвід практичної роботи студента за профілем дисципліни.

Обов'язковою вимогою є дотримання студентами норм «Кодексу академічної етики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого» (https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/kodeks_academichnoyi_etyky.pdf).

Під час аудиторних занять прошу використовувати гаджети тільки у навчальних цілях (наприклад, для перегляду презентацій лекції). Дозволяється

користуватися ноутбуками і планшетами для ведення конспектів лекцій та відстеження потрібної інформації. Можна приносити із собою питну воду. В разі нагальної потреби можна виходити з аудиторії, не заважаючи при цьому викладачу та іншим студентам.

Контрольні заходи результатів навчання

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Кліматичне право в кризових умовах» передбачає проведення поточного та підсумкового контролю і здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи.

Поточний контроль знань студентів включає:

– контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне/письмове опитування, експрес-опитування, вирішення практичних завдань, участь у розробці кейсу, підготовка презентації, есе, реферату тощо. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 3, 4, 5). За результатами практичних занять розраховується загальноарифметична кількість балів, що включається до підсумкової рейтингової оцінки.

– контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни, що проводиться наприкінці модулів у формі контрольних робіт або в іншій визначеній викладачем (тьютором) формі.

Протягом семестру здобувачі вищої освіти виконують самостійну роботу у формі підготовки індивідуальної роботи (реферат, стаття, тези доповіді, есе тощо) та обов'язкової індивідуальної підсумкової письмової роботи (для здобувачів освіти очної форми навчання).

Тематику індивідуальних завдань:

1. Вплив глобальної зміни клімату на розвиток аграрної сфери в економіці України.
2. Вплив глобальної зміни клімату на національну еколого-економічну безпеку України.
3. Місце кліматичної політики у стратегії розвитку провідних країн світу.
4. Роль країн ЄС та їх інтересів у формуванні міжнародної кліматичної політики.
5. Перспективи розв'язання проблем глобальної зміни клімату в рамках Паризької угоди.
6. Причини провалу Кіотського протоколу як інструменту розв'язання проблем глобальної зміни клімату.
7. Потенціал скорочення викидів парникових газів в економіці України.
8. Потенціал поглинання парникових газів в економіці України.
9. Перспективи зниження енергоємності національної економіки України.
10. Перспективи розвитку альтернативної енергетики в Україні.
11. Взаємозв'язок проблем структурної та кліматичної політики в економіці України.
12. Вплив розвитку органічного землеробства на кліматичний вплив сільського господарства України.
13. Концепція кліматично нейтральних міст.
14. Формування кліматично нейтральних галузей в національній економіці.
15. Формування торгівлі правами на викиди у 2005-2012 роках.
16. Механізм торгівлі правами на викиди у Європейському Союзі.
17. Глобальні механізми торгівлі правами на викиди у Кіотському протоколі.
18. Перспективи розвитку механізмів торгівлі правами на викиди в світовій економіці.

19. Перспективи розвитку механізмів кліматичного фінансування в світовій економіці.

20. Позиція України у міжнародному переговорному процесі з питань зміни клімату.

21. Економічні наслідки участі України у Кіотському протоколі 2008-2012 рр.

22. Еволюція інституційного середовища реалізації зобов'язань України за РКЗК.

Максимальна кількість балів за індивідуальну роботу (реферат, стаття, тези доповіді, презентація, вирішення кейсів тощо) – 10 балів.

Максимальна кількість балів за результатами захисту обов'язкової індивідуальної підсумкової письмової роботи – 20 балів.

Формою підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є диференційований залік. Мінімальна кількість балів для отримання диференційованого заліку – 60 балів.

Критерії оцінювання з дисципліни «Кліматичне право в кризових умовах»

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 5	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	4	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	3	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Контрольна робота	Max 15	Результати опрацювання матеріалу високі, можлива незначна кількість несуттєвих помилок.
	10	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.

Оцінка індивідуальної роботи студентів:		
Реферат, есе	Max 5	Питання плану реферату висвітлені повно. Проаналізовані представлені в навчальній та науковій літературі погляди щодо предмета дослідження; на основі їх порівняльної оцінки висловлене особисте ставлення автора до кожного з них, а також дана особиста оцінка запропонованим у літературі пропозиціям стосовно шляхів вирішення таких проблемних питань, які стосуються теми, та (або) висловлені власні пропозиції.
	4	Переважає більшість питань плану реферату висвітлена повно та точно. Одне з питань розкрито недостатньо повно або при його висвітленні допущена суттєва помилка. Проаналізовані основні літературні джерела, рекомендовані кафедрою при написанні роботи на відповідну тему.
	3	Питання плану теми висвітлені поверхово. При написанні реферату використана незначна кількість монографічних та нормативних джерел із числа рекомендованих кафедрою. При розкритті питань плану допущені грубі помилки.
	Min 0	Тема реферату не розкрита або в ній виявлено плагіат.
Стаття	Max 10	Наукова стаття рецензується науковим керівником і зараховується публікація статті у фаховому науковому виданні.
	Min 0	Незадовільний рівень виконання роботи.
Тези доповіді	Max 8	Тези рецензується науковим керівником і зараховується публікація тез доповіді на студентській науково-практичній конференції.
	Min 0	Незадовільний рівень виконання роботи.
Презентація	Max 6	Презентація чітко та послідовно розкриває зміст питання, є повною та інформативною.
	Min 0	Незадовільний рівень виконання роботи.
Вирішення кейсів	Max 6	Вирішення кейсу спрямовано на аналіз фабул судової або правозастосовної практики з висловленням свого власного ставлення до досліджуваного питання та висловленням пропозиції щодо розв'язання проблеми.
	3	Вирішення кейсу фрагментарно розкриває ключову ідею, містить змістовні помилки, недостатнє обґрунтування досліджуваного питання.
	Min 0	Не представлено власного розв'язання проблеми.

Оцінка обов'язкової індивідуальної підсумкової письмової роботи	Max 20	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри. Робота не містить методологічних помилок, є посилання на джерела та власні висновки. При захисті продемонстровані глибокі знання теми, а також доведеність висновків, позицій, класифікацій тощо.
	15	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри. Робота містить незначні методологічні помилки, є посилання на джерела, є власні висновки. При захисті продемонстровані достатні знання теми, а також доведеність висновків, позицій, класифікацій тощо.
	10	Робота оформлена відповідно до вимог кафедри, але з незначними помилками. Робота містить методологічні та змістовні помилки, є посилання на джерела, є власні висновки. При захисті продемонстровані достатні знання теми, але виникли проблеми з аргументації окремих понять та суджень у роботі, доведеність висновків.
	5	Робота оформлена з помилками та порушеннями кафедральних вимог щодо форми роботи. Робота містить методологічні та змістовні помилки, використано недостатню кількість джерел для обґрунтування дослідження та висновків. При захисті виникли труднощі щодо розкриття змісту теми, наведення аргументів стосовно окремих положень роботи та обґрунтованості і доведеності висновків.
	Min 0	Робота оформлена неналежним чином, без посилання на джерела та містить методологічні помилки. При захисті автор не може продемонструвати знання з обраної теми, навести аргументацію понять та здійснити аналіз інформації. Робота виконана з порушенням вимог академічної доброчесності.

Диференційований залік зараховано	100	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, орієнтація в основних наукових доктринах і концепціях навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з навчальної дисципліни й використання отриманих знань у практичній роботі.

	90	1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	85	1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих помилок. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
	75	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури, рекомендованої кафедрою. 3. Помилки й суттєві неузгодженості у відповіді на заліку за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.
	70	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою, рекомендованою кафедрою. 3. Помилки у відповіді на заліку за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
	60	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на питання на заліку.
не зараховано	55	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

Шкала підсумкового педагогічного контролю:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою для заліку	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	не зараховано	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс		0 – 34